

MATERIALE PREISTORICE DESCOPERITE PE TERITORIUL LOCALITĂȚII LUNCA TÂRNAVEI (JUD. ALBA) (I)*

Între anii 1997 și 2005 am organizat o serie de cercetări de suprafață¹ în satul Lunca Târnavei² (com. Șona), care au avut ca scop o mai bună cunoaștere a potențialului arheologic al acestei localități (pl. I/2).

Pentru început se impun câteva considerații de ordin geografic și topografic. Localitatea se află pe șoseaua ce duce de la Blaj la Târnaveni, în cadrul Podișului Târnavelor³ (pl. I/1), podiș ce beneficiază de altitudini medii de cca 550-600 m. Prezintă un aspect deluros din cauza torenților activi din zonă. Solurile sunt brun-argilice⁴ și au oferit încă din cele mai vechi timpuri condiții favorabile pentru practicarea agriculturii și creșterea animalelor. Satul se află la distanțe mici de principalele resurse de sare: Ocna Mureș și Praid. Stabilirea comunităților umane în Bazinul Târnavelor a ținut cont de principalele artere de comunicație care, de-a lungul apelor sau chiar pe apă, reușeau să fie în contact cu principala arteră de comunicație, Mureșul.

Pe lângă punctele de interes arheologic cunoscute și menționate în bibliografia de specialitate⁵, „Șipot” și „La Borcioaie – Parc”⁶, noi am identificat încă două, până acum inedite: „Ierdaș” și „Coasta lui Schmith”.

1. „Șipot”, primul punct de interes arheologic, este situat în partea de est a satului și cuprinde atât terasa dreaptă⁷, cât și cea stângă a șoselei Blaj-Târnaveni.

Materialele preistorice descoperite aparțin neoliticului timpuriu, mai precis culturii Starčevo-Criș. Din păcate, datorită stării fragmentare și a numărului restrâns de artefacte ceramice descoperite, nu putem oferi o imagine clară a situației din acest loc. Excepție fac doar două fragmente ceramice care au în pastă nisip și pleavă tocată. Culoarea unuia e cărămizie, fiind bine ars. Forma lui indică proveniența de la un vas de formă globulară (pl. IV/1), având impresiuni pe buză și barbotină organizată în „vârci”, dispusă oblic pe buza vasului. Al doilea fragment prezintă pe angoba albă o linie pictată cu culoare neagră (pl. IV/2). Ceramica aparține, cel mai probabil, fazei IIIB a culturii mai sus menționate.

Analogii pentru acest tip de materiale avem la Orăștie – „Dealul Pemilor X8”⁸ și Hunedoara – „Grădina Castelului”⁹.

2. „La Borcioaie – Parc” se află în partea de sud-est a satului pe prima terasă de la șoseaua Blaj-Târnaveni¹⁰.

Lucrările agricole au scos la suprafață materiale ceramice, litice, osteologice aparținând culturilor: Tiszapolgár, Coțofeni, Schneckenberg și Wietenberg. De altfel, asociat materialelor amintite, abundă și scoicile, ceea ce ne determină să presupunem că ele aveau un rol important în alimentația comunităților preistorice menționate. Alături de acestea am descoperit bucăți mari de chirpici, cu urmele parilor/nuielilor imprimare.

Materialul litic este diversificat¹¹, remarcându-se cu preponderență silexul, aflat în mai multe variante și diverse stadii de prelucrare. Un vârf de silex (pl. II/6), înclină spre apartenența la o seceră. O altă categorie este silexul de calitate inferioară, cu tendințe spre gresie, care, probabil, a fost adunat din Târnavă Mică. Acesta păstrează urme de prelucrare, unele nuclee (pl. III/3-4)

*Lucrarea a fost susținută la Sesiunea Națională de Comunicări Științifice, Cluj-Napoca, 20-21 mai 2005.

¹ La cercetări a participat și prof. Ioan Bărbat căruia îi mulțumim cu această ocazie.

² Satul mai este cunoscut și sub denumirea de Spini.

³ Mocean, Cenar 1980, p. 18.

⁴ *Ibidem*, p. 24.

⁵ *Rep. Arb. Alba* 1995, p. 121.

⁶ Am utilizat și toponimicul „Parc” pentru a delimita mult mai bine așezarea preistorică de cea daco-romană.

⁷ Aici se află un izvor cu apă.

⁸ Luca, Boroffka, Ciută 1998, p. 21, fig. 5/1.

⁹ Luca 1999, p. 59, pl. I/2.

¹⁰ Terasa cercetată de noi a fost, la începutul secolului XX și până în anii '70, carieră de pietriș.

¹¹ Mulțumim d-lui conf. univ. dr. Nicolae Ludușan pentru determinările mineralo-petrografice.

prezentând urmele diverselor vârfuri/lame ce s-au dorit a fi scoase din ele. Din cadrul acestui lot de materiale, este de remarcat un fragment de nucleu ce a fost utilizat ca dălțiță (pl. III/5).

Gresile fine cuarțitice, slab micacee, reprezintă o categorie aparte a utilajului litic, ca urmare a descoperirii a două lame (pl. II/13-14). Un posibil topor (pl. III/6) de piatră, spart în vechime și cu urma perforației prezentă, indică prezența riolitului în așezarea cercetată.

În ce privește eventuala încadrare a unor materiale într-o anumită cultură, misiunea este una dificilă dată fiind starea fragmentară a materialelor și a diverselor varietăți de silex, multe cu calități inferioare în utilizarea lor la diferite activități.

Cultura Tiszapolgár este reprezentată de un singur fragment ceramic (pl. IV/3), modelat dintr-o pastă¹² degresată cu nisip fin, de culoare cărămizie. Prezintă pe suprafața sa un buton perforat orizontal tip „S1”¹³. Calitatea pastei ne determină să-l încadrăm în faza târzie a culturii¹⁴. Descoperiri de acest tip sunt rare în Bazinul Târnavelor, fapt ce nu ne permite a face alte precizări în legătură cu acesta.

Cultura Coțofeni este a doua în acest sit, ca număr de materiale. Ceramica o putem împărți în două categorii: fină și de uz comun. Cea dintâi este slab reprezentată, având ca degresant nisipul fin, iar în interior un lustru puternic. A doua categorie de ceramică are o pastă grosieră, cu pietricele, pleavă, bucăți de calcar și mică în compoziție. Arderea a fost puternică, culorile ceramicii alternează de la cărămiziu la brun, de la negru la cenușiu. Materialele descoperite se încadrează, pe baza caracteristicilor decorative și a facturii pastei, pe tot parcursul fazei a II-a din evoluția culturii.

Pe baza materialului ceramic descoperit, am putut identifica următoarele forme de vase: vase de tip borcan (pl. IV/4, 15-16), străchini (pl. V/7, 26), castroane (pl. V/4, 27) și cești (pl. IV/7; V/31). Ne reține atenția un tub de scurgere de la un vas (pl. VI/4), piesă prea fragmentară, care nu permite alte precizări în legătură cu ea. Torțile reprezintă o categorie aparte. Din piesele pe care le-am descoperit una este în bandă lată (pl. VI/1), iar cealaltă tubulară (pl. VI/2). Restul fragmentelor sunt prea mici pentru a putea fi atribuite unor forme de vase.

Decorarea ceramicii s-a realizat prin tehnica inciziei, a impresiunii, a încrustării cu pastă albă/roșie și a barbotinei. Tehnica inciziei a fost utilizată pentru motivul bradului (pl. IV/4-20), incizii paralele (pl. V/1-3, 5) sau oblice (pl. V/4, 6-14), benzi hașurate orizontale (pl. V/15, 17), benzi hașurate verticale (pl. V/19-20, 24) sau unghiular (pl. V/21-23). În cazul unui fragment (pl. IV/4) întâlnim asocierea pe lângă motivul bradului a șapte brăuri crestate, aflate imediat sub buză. Impresiunea realizată cu unghia sau cu un obiect special, formează un decor din benzi orizontale (pl. V/25-32). Barbotina o întâlnim în două cazuri: când este organizată oblic pe pereții vasului (pl. V/34) și când este dispusă neorganizat pe pereții lui (pl. V/35). Pe un fragment ceramic întâlnim și o creastă (pl. V/35), tot ca element de decor.

Motivul ornamental care predomină este cel al „bradului”, urmat de diferite incizii și de impresiunile cu unghia sau cu un obiect special.

Analogii pentru decorul realizat prin motivul „bradului” avem la Mediaș – „Autoservice”¹⁵, Turdaș – „Sub Pădure”¹⁶, Feldioara – „Dealul Cetății”¹⁷, Limba – „În Coastă”¹⁸, Sibot – „La Țelini”¹⁹ și Vinerea – „Tăbărăște”²⁰. Pentru brăurile crestate, analogii sunt la Agrișteu²¹, Deva²² și Nandru – „Peștera Curată”²³.

¹² Iercoșan 2002, p. 125.

¹³ Maxim 1999, p. 122.

¹⁴ Iercoșan 2002, p. 126.

¹⁵ Blăjan, Tatai-Baltă 1978, p. 24, fig. 10/13.

¹⁶ *Ibidem*, p. 19, fig. 15/15.

¹⁷ Comșa 1970, fig. 2/2.

¹⁸ Ciută, Gligor 2001, p. 76, pl. VIII/4, 6.

¹⁹ Popa 1995, p. 51, pl. XI/1-9.

²⁰ Popa 1998, p. 95, pl. XVII/3-5.

²¹ Roman 1976, p. 158, pl. 58/2.

²² Ciugudean 2000, p. 163, pl. 37/2.

Inciziile paralele au bune analogii la Bernadea – „La Criptă”²⁴, Limba – „În Coastă”²⁵, Șibot – „La Țelini”²⁶, Vinerea – „Tăbărăște”²⁷, Herculane – „Peștera Hoților”²⁸, iar cele oblice la Mediaș – „Gura Câmpului”²⁹, Sântimbru³⁰ și Herculane – „Peștera Hoților”³¹. Ceramica decorată cu benzi hașurate orizontal prezintă asemănări la Unirea³², Gilău³³, Branetș³⁴ și Herculane – „Peștera Hoților”³⁵. Cea decorată cu benzi hașurate vertical are analogii la Oarda – „Nord sat”³⁶, Limba – „În Coastă”³⁷ și Herculane – „Peștera Hoților”³⁸. Lotul de ceramică decorată cu benzi hașurate unghiulare are corespondențe la Limba – „În Coastă”³⁹, Branetș⁴⁰ și Nandru – „Peștera Curată”⁴¹. Piesele ceramice decorate cu unghia au analogii la Mediaș – „Gura Câmpului”⁴², Turdaș – „Sub Pădure”⁴³, Feldioara – „Dealul Cetății”⁴⁴, Bernadea – „La Criptă”⁴⁵ și Vinerea – „Tăbărăște”⁴⁶.

Fragmentul ceramic decorat cu creastă își găsește analogii la Agrișteu⁴⁷.

Așezarea Coțofeni de la Lunca Târnavei se încadrează, cel mai probabil, în faza a II-a a culturii deja menționate, dar nu excludem posibilitatea, în lipsa investigațiilor arheologice sistematice, ca o parte a materialelor să aparțină perioadei de tranziție de la faza I la faza a II-a a culturii. Așezări contemporane cu aceasta avem la Mediaș – „Gura Câmpului”⁴⁸, Bernadea – „La Criptă”⁴⁹, Feldioara – „Dealul Cetății”⁵⁰, Șibot – „La Țelini”⁵¹ și Gârbova de Sus⁵².

Cultura Schneckenberg apare în punctul cercetat printr-un singur fragment ceramic (pl. VIII/1). Această semnalare este interesantă, deoarece în centrul Transilvaniei astfel de materiale sunt puține, punctul cel mai vestic al acestei culturi fiind la Aiton⁵³. Nu trebuie să ne surprindă apariția lui pe terasă, știut fiind faptul că purtătorii acestei culturi preferau zonele mai înalte⁵⁴.

Fragmentul este lucrat dintr-o pastă grosieră, cu nisip în compoziție, și este ars inegal. Sub buză întâlnim trei găuri străpunse, iar mai jos de acestea un brâu de alveole. Piesa se încadrează în faza B a culturii Schneckenberg⁵⁵ și are analogii la Brașov – „Schneckenberg”⁵⁶ și Aiton⁵⁷. Tot în

²³ Roman 1976, p. 168, pl. 68/13.

²⁴ Popa 1999, p. 124, pl. X/2-3.

²⁵ Ciută, Gligor 2001, p. 79, pl. XI/4.

²⁶ Popa 1995, p. 52, pl. X-XII/1, 4, 7-8.

²⁷ Popa 1998, p. 95, pl. XVII/6.

²⁸ Roman 1976, p. 173, pl. 73/5.

²⁹ Blăjan, Tatai-Baltă 1978, p. 24, fig. 10/14.

³⁰ Ciugudean 2000, p. 181, pl. 55/6.

³¹ Roman 1976, p. 179, pl. 79/8.

³² Ciugudean 2000, p. 177, pl. 51/3.

³³ *Ibidem*, p. 187, pl. 61/2, 3, 4.

³⁴ Roman 1976, p. 171, pl. 71/19.

³⁵ *Ibidem*, p. 174, pl. 74/2.

³⁶ Rustoiu 1999, pl. II/12.

³⁷ Ciută, Gligor 1999, p. 75, pl. VII/8.

³⁸ Roman 1976, p. 173, pl. 73/6.

³⁹ Ciută, Gligor 1999, p. 70, pl. VII/2.

⁴⁰ Roman 1976, p. 172, pl. 72/8.

⁴¹ *Ibidem*, p. 168, pl. 68/18.

⁴² Blăjan, Tatai-Baltă 1978, p. 23, fig. 9.

⁴³ *Ibidem*, p. 29, fig. 15/8-9.

⁴⁴ Comșa 1970, fig. 3/1.

⁴⁵ Popa 1999, p. 123, pl. IX/4, 10.

⁴⁶ Popa 1997-1998, p. 94, pl. XVI/5.

⁴⁷ Roman 1976, p. 158, pl. 58/1.

⁴⁸ Blăjan, Tatai-Baltă 1978, p. 11.

⁴⁹ Popa 1999, p. 140.

⁵⁰ Comșa 1970, p. 7.

⁵¹ Popa 1995, p. 56.

⁵² Roman 1976, p. 82.

⁵³ *Rep. Arb. Cluj* 1992, p. 22.

⁵⁴ Berciu 1966, p. 161.

⁵⁵ Prox 1941, p. 28.

Bazinul Târnavelor, la Mediaș, au fost descoperite morminte în ciste de piatră, ce vin, la rândul lor, să confirme prezența în zonă a comunităților Schneckenberg.

Cultura Wietenberg are cel mai bogat material arheologic, comparativ cu celelalte culturi. Ceramica poate fi împărțită în două categorii. Prima are o pastă grosieră, frământată superficial, ce are ca degresant nisipul cu bobul mare, suprafața vasului fiind nefinisată. Culorile ceramicii, în funcție de ardere, sunt cărămizii, cenușii-maronii și negre. Cealaltă categorie, care e și cea mai numeroasă, are în compoziție nisip fin, este bine netezită, iar uneori beneficiază de un lustru puternic. Culorile acestei categorii de ceramică sunt negre, cărămizii, cenușii-maronii și brune. În special această ceramică are realizate pe suprafața ei diferite registre ornamentale adesea combinate.

Formele vaselor pe care le-am putut reconstitui⁵⁸ pe seama materialelor sunt: vase cu corp bombat de mărime mijlocie (pl. VI/10; VIII/1), vas cu buza dreaptă, corp arcuit, cu torți pe gât (pl. VIII/4), castroane (pl. VI/16-18, 21, 28), strachină (pl. VI /19), vase cu profil în formă de „S” cu corp bombat (pl. VII/9-10), farfurii (pl. VII/12, 14) și cești (pl. VI/20, 24). Pe lângă acestea mai avem două fragmente ceramice, unul provenind de la o toartă (pl. VIII/3), iar celălalt de la o strecurătoare (pl. VIII/5).

Decorul prezent pe fragmente a fost realizat prin incizie, impresiune, canelare, încrustare și în relief. Registrele pentru decorarea ceramicii sunt următoarele: benzi hașurate orizontal (pl. VI/5-6) sau vertical (pl. VI/7), incizii scurte sau creștături dispuse oblic pe marginea buzei sau sub aceasta (pl. VI/8-11), benzi înguste cu „x”-uri (pl. VI/12-15), hașuri în rețea (pl. VI/3,4), triunghiuri umplute cu incizii oblice sau hașuri (pl. VI/21; VII/5-7), împunsături succesive în canal îngust (pl. VI/16-22), impresiuni simultane – *Zahnstempelung* (pl. VI/24-27), cerc imprimat cu punct central (pl. VI/27), caneluri oblice (pl. VII/5, 14), încrustare cu pastă albă (pl. VII/4) și brăuri alveolare uneori crestate, dispuse sub buza vasului (pl. VI/28-30; VII/1).

Registrele decorative amintite au corespondențe la Sighișoara – „Wietenberg”⁵⁹, Bernadea⁶⁰, Lechința de Mureș – „Podei”⁶¹, Cetea – „La Pietri”⁶², Balșa⁶³, Petrești⁶⁴ (benzi hașurate orizontal); Sighișoara – „Wietenberg”⁶⁵, Bogata – „Bercul Țărcilor”⁶⁶, Boiu – „Măgulița”⁶⁷, Balșa⁶⁸ (incizii scurte sau creștături dispuse oblic pe marginea buzei sau sub aceasta); Sighișoara – „Wietenberg”⁶⁹, Piatra Craivii⁷⁰, Ampoița – „Pietrele Gomnușei”⁷¹ (benzi înguste cu „x”-uri); Sighișoara – „Wietenberg”⁷², Renghet⁷³, Lechința de Mureș – „Podei”⁷⁴, Cetea – „La Pietri”⁷⁵ (hașuri în rețea); Sighișoara – „Wietenberg”⁷⁶, Cetea – „Picuiata”⁷⁷, Lechința de

⁵⁶ *Ibidem*, p. 36, fig. 17.

⁵⁷ Blăjan, Cerghi 1977, p. 135.

⁵⁸ Boroffka 1994, pl. 1-8.

⁵⁹ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 176, fig. 6/8.

⁶⁰ Soroceanu, Istrate 1975, pl. I/4, 8.

⁶¹ Crișan 1965, p. 49, fig. 7/7.

⁶² Berciu, Berciu 1943-1945, p. 36, fig. 26/2.

⁶³ Andrișoiu 1992, p. 192, pl. 24/3.

⁶⁴ *Ibidem*, pl. 24/6.

⁶⁵ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 173, fig. 3/14.

⁶⁶ Berciu, Berciu 1943-1945, p. 12, fig. 11/2.

⁶⁷ Andrișoiu 1992, p. 191, pl. 23/13.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 192, pl. 24/3.

⁶⁹ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 174, fig. 4/8.

⁷⁰ Andrișoiu 1992, p. 197, pl. 29/5.

⁷¹ Ciugudean et alii 1999, p. 61, pl. XIII/10.

⁷² Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 182, fig. 12/2.

⁷³ Andrișoiu 1992, p. 206, pl. 38/6.

⁷⁴ Crișan 1965, p. 48, fig. 6/12.

⁷⁵ Berciu, Berciu 1943-1945, p. 34, fig. 24/1.

⁷⁶ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 184, fig. 14/9.

⁷⁷ Andrișoiu 1992, p. 194, pl. 26/4.

Mureș – „Podei”⁷⁸ (triunghiuri umplute cu incizii oblice sau hașuri); Sighișoara – „Wietenberg”⁷⁹, Lechința de Mureș – „Podei”⁸⁰, Unirea⁸¹, Bogata – „Bercul Țărcilor”⁸² (împunsături succesive în canal îngust); Sighișoara – „Wietenberg”⁸³, Adămuș⁸⁴, Lechința de Mureș – „Podei”⁸⁵, Unirea⁸⁶, Sibiu⁸⁷ (împunsături simultane – *Zahnstempelung*); Sighișoara – „Wietenberg”⁸⁸, Băcăinți⁸⁹ (cerc imprimat cu punct central); Sighișoara – „Wietenberg”⁹⁰, Lechința de Mureș – „Podei”⁹¹, Cetea – „La Pietri”⁹², Boiu – „Măgulicea”⁹³ (brâuri alveolate sau crestate); Sighișoara – „Wietenberg”⁹⁴, Cetea – „La Pietri”⁹⁵, Țelna – „Pe Coastă”⁹⁶ (pentru canelurile oblice).

Două piese bitronconice vin să completeze materialul ceramic (pl. VIII/6-7); prima reprezintă o fusaioală, iar cea de a doua, fragmentară, cu impresiuni și mici incizii pe aceasta, reprezentând, cel mai probabil, un capăt de băț. În urma cercetării terasei am descoperit și o buză de la un recipient (?), din bronz, pe care îl atribuim acestei culturi.

Pe baza prelucrării ceramicii și a caracteristicilor sale, putem să încadrăm așezarea Wietenberg în fazele II și III ale evoluției culturii. Pentru așezarea de față avem analogii la Sighișoara – „Wietenberg”⁹⁷, Unirea⁹⁸, Lechința de Mureș – „Podei”⁹⁹, Bernadea¹⁰⁰.

3. „Ierdaș”. Locul cercetat este situat în partea de sud-vest a satului¹⁰¹, pe prima terasă de la șoseaua Blaj-Tîrnăveni. Ceramica descoperită aparține culturilor Starčevo-Criș, Bodrogkeresztúr și Wietenberg.

Cultura Starčevo-Criș e prezentă printr-o ceramică atipică, având ca degresanți nisipul și pleava tocată. Arderea este bună, culoarea ceramicii fiind cenușiu-cărmizie. Decorul lipsește aproape în totalitate, doar un fragment (pl. VIII/11) are sub buză două proeminențe. Analogii pentru acest tip de decor avem la Ocna Sibiului – „Triguri”¹⁰². Starea fragmentară a artefactelor ne împiedică să reconstituim forme de vase. O caracteristică a acestor materiale este faptul că sunt „rulate”. Încadrarea cronologică este dificilă, probabil că aparțin unei faze mai târzii a culturii.

Cultura Bodrogkeresztúr este reprezentată în acest punct printr-un singur fragment (pl. VIII/16), cu o pastă degresată cu nisip ce conține multă mică. Arderea este bună, interiorul fiind bine lustruit. Culoarea pastei la exterior este una alb-gălbuie, iar sub buza dreaptă întâlnim o proeminență/gurgui.

Conform formei sale fragmentul aparține unui castron¹⁰³. Admitem și o posibilă influență nord-pontică asupra acestui fragment. În bazinul superior al Târnavei Mici, nu cunoaștem alte

⁷⁸ Crișan 1965, p. 46, fig. 5/6.

⁷⁹ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 180, fig. 13/10.

⁸⁰ Crișan 1965, p. 46, fig. 5/6.

⁸¹ Lazăr 1997, p. 70, pl. I/5.

⁸² Berciu, Berciu 1943-1945, p. 9, fig. 8/1.

⁸³ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 187, fig. 17/5.

⁸⁴ Soroceanu, Istrate 1975, pl. I/3.

⁸⁵ Crișan 1965, p. 49, fig. 6/5.

⁸⁶ Lazăr 1997, p. 71, pl. II/11.

⁸⁷ Paul 1995, p. 183, pl. VII/5c.

⁸⁸ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 185, fig. 15/4.

⁸⁹ Andrișoiu 1992, p. 196, pl. 28/3.

⁹⁰ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 176, fig. 6/5.

⁹¹ Crișan 1965, p. 46, fig. 5/3.

⁹² Berciu, Berciu 1943-1945, p. 31, fig. 22/5.

⁹³ Andrișoiu 1992, p. 191, pl. 23/14.

⁹⁴ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 185, fig. 15/5.

⁹⁵ Berciu 1943-1945, p. 35, fig. 25/2.

⁹⁶ Andrișoiu 1992, p. 200, pl. 32/4.

⁹⁷ Andrișoiu, Rustoiu 1997, p. 34.

⁹⁸ Lazăr 1997, p. 69.

⁹⁹ Crișan 1965, p. 52.

¹⁰⁰ Soroceanu, Istrate 1975, p. 21.

¹⁰¹ În acest punct a funcționat, în a doua jumătate a secolului XX, o carieră de nisip.

¹⁰² Paul 1995, pl. XXV/1.

¹⁰³ Vlassa 1964, p. 352, fig 1/2, cf. Luca 1997.

materiale de acest tip, prezența lui în acest punct ne dovedește încă o dată pătrunderea nord-ponticilor în Transilvania pe calea Mureșului și infiltrările¹⁰⁴ acestora în bazinele râurilor apropiate.

Cultura Wietenberg e reprezentată prin două fragmente ceramice, bine arse, de culoare brun-cărămizie, cu nisip în pastă. Starea fragmentară a lor nu ne permite unele considerații de ordin tipologic, în ce le privește forma. Cele două piese sunt decorate cu brâu alveolar (pl. VIII/18), unul dintre ele avându-l plasat chiar pe buză (pl. VIII/17). Analogii pentru acest decor avem la: Cetea – „La Pietri”¹⁰⁵, Sighișoara – „Wietenberg”¹⁰⁶ și Balșa¹⁰⁷. Materialul se încadrează în faza a III-a a culturii.

Astfel, cu toate că deținem ceramică care aparține epocii neolitice, eneolitice și bronzului, prezența ei în cantități mici indică, probabil, locuiri de scurtă durată (?).

4. „Coasta lui *Schmith*” se găsește în partea de est a satului, pe prima terasă de la șoseaua Blaj-Târnăveni. Fragmentele ceramice descoperite aparțin epocii bronzului și Hallstatt-ului târziu. Am mai găsit fragmente de chirpici și resturi de oase de animale.

Cultura Noua (?) se prezintă printr-o ceramică atipică, cu nisip în pastă de culoare cenușiu-cărămizie. Reprezentativă ar fi o toartă (pl. VIII/19) ce aparține sus numitei culturi. Asemănări pentru acest tip de toartă avem la Sibiu¹⁰⁸ și Lemnia¹⁰⁹. Localități apropiate, unde a fost descoperită ceramică Noua, sunt Blajul¹¹⁰ și Șona¹¹¹. Prezența în cantități reduse a materialelor Noua ne determină să bănuim că asistăm la o locuire de scurtă durată.

Hallstatt-ul târziu (Ha D), se remarcă în punctul cercetat printr-o ceramică de slabă calitate. Arderea este inegală, astfel încât culoarea ei variază de la negru, cenușiu, cărămiziu la brun. Ca degresanți s-au utilizat nisipul cu bob mărunt și cioburi pisate. Formele pe care le putem reconstitui sunt: vas bitronconic (pl. IX/9), vase de tip borcan (pl. IX/12-13). Mai amintim și prezența a două torți (pl. X/1-2). Decorul întâlnit pe ceramică este unul sărac, în realizarea acestuia se remarcă o oarecare stângăcie. Este constituit din: caneluri orizontale (pl. IX/9) și verticale (pl. X/2), brăuri alveolare (pl. IX/13; X/3-5), împunsături succesive (pl. X/9) și butoni-apucători (pl. X/6-10, 12). O parte a fragmentelor prezentau urme de vitrifiere. Locuirea aparținătoare Ha D, se află în apropierea fortificației hallstattiene de la Șona¹¹². Totodată, comunitatea de aici ar putea fi legată de unele descoperiri scitice de la Blaj¹¹³, Șona¹¹⁴ și Sânmiclăuș¹¹⁵. Date fiind caracteristicile ceramicii, nu putem afirma că aceasta aparține în mod sigur populației autohtone și nu excludem caracterul ei scitic¹¹⁶.

După analizarea materialelor ceramice descoperite, se poate spune că în localitatea Lunca Târnavei înregistrăm o continuitate a așezărilor începând cu neoliticul și sfârșind cu finalul primei epoci a fierului. Situația a fost posibilă datorită condițiilor propice de viață în arealul cercetat. Remarcăm așezarea comunităților umane pe prima terasă neinundabilă a Târnavei Mici. Eventualele săpături arheologice ar putea lămuri, mult mai clar, evoluția așezărilor umane pe raza localității.

IOAN ALEXANDRU BĂRBAT
Universitatea „1 Decembrie 1918” Alba Iulia

¹⁰⁴ Oprețescu 1977, p. 79-99.

¹⁰⁵ Berciu, Berciu 1943-1945, p. 38, fig. 29/10.

¹⁰⁶ Rustoiu, Andrișoiu 1997, p. 75, fig. 5/11.

¹⁰⁷ Andrișoiu 1992, p. 195, pl. 27/8.

¹⁰⁸ Luca, Boroffka 1995, p. 80, fig. 5/5.

¹⁰⁹ Szekely 1996, p. 22, fig. II/1.

¹¹⁰ Andrișoiu, Vasiliev 1993, p. 136.

¹¹¹ *Ibidem*, p. 144.

¹¹² Vasiliev 1995, p. 129.

¹¹³ Vasiliev 1972, p. 19.

¹¹⁴ Vasiliev 1980, p. 150.

¹¹⁵ *Ibidem*, p. 152.

¹¹⁶ *Ibidem*, p. 61.

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

- Andrițoiu 1992 I. Andrițoiu, *Cultura Wietenberg*, Bibliotheca Thracologica, II, București, 1992.
- Andrițoiu, Rustoiu 1997 I. Andrițoiu, A. Rustoiu, *Sighișoara - Wietenberg, Descoperirile preistorice și așezarea dacică*, Bibliotheca Thracologica, XXIII, București, 1997.
- Andrițoiu, Vasiliev 1993 I. Andrițoiu, V. Vasiliev, *Considerații privind cultura Noua în Transilvania*, în *Apulum*, XXVII-XXX, 1993, p. 121-146.
- Berciu 1966 D. Berciu, *Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre*, București, 1966.
- Berciu, Berciu 1945 D. Berciu, I. Berciu, *Cercetări și săpături arheologice în județele Turda și Alba*, în *Apulum*, II, 1943-1945, p. 1-80.
- Blăjan, Cerghei 1977 M. Blăjan, T. Cerghei, *Cercetări arheologice la Aiton, Cluj-Napoca și Răchițele (jud. Cluj)*, în *Sargetia*, XIII, 1977, p. 131-147.
- Blăjan, Tatai-Baltă 1978 M. Blăjan, C. Tatai-Baltă, *Descoperiri din epoca neolitică și din perioada de tranziție*, în *Apulum*, XVI, 1978, p. 9-38.
- Boroffka 1994 N. Boroffka, *Die Wietenberg-Kultur. Ein Beitrag zur Erforschung der Bronzezeit in Südoesteuropa*. Teil 2, Bonn, 1994.
- Ciugudean 2000 H. Ciugudean, *Eneoliticul final în Transilvania și Banat*, Timișoara, 2000.
- Ciugudean et alii 1999 H. Ciugudean, A. Gligor, D. Anghel, M. Voinaghi, *Cercetări arheologice în așezarea de la Ampoia – Pietrele Gomușei (jud. Alba)*, în *Corviniana*, V, 1999, p. 39-69.
- Ciută, Gligor 1999 M. Ciută, A. Gligor, *O descoperire aparținând culturii Coșofeni în situl arheologic de la Limba-„În Coastă”*, (jud. Alba), în *Apulum*, XXXVI, 1999, p. 55-80.
- Comșa 1970 E. Comșa, *Unele date referitoare la cultura Coșofeni*, în *Cumidava*, IV, 1970, p. 3-12.
- Crișan 1965 I. H. Crișan, *Săpături și sondaje în valea mijlocie a Mureșului*, în *Acta Musei Napocensis*, II, 1965, p. 39-75.
- Iercoșan 2002 N. Iercoșan, *Cultura Tiszapolgár în Vestul României*, Cluj-Napoca, 2002.
- Lazăr 1997 V. Lazăr, *O așezare din epoca bronzului la Unirea (jud. Alba)*, în *Apulum*, XXXIV, 1997, 67-73.
- Luca 1997 S. A. Luca, *Sfârșitul eneoliticului pe teritoriul intracarpatic al României - Cultura Bodrogkeresztúr*, Bibliotheca Musei Apvlensis, XI, Alba Iulia, 1997.
- Luca 1999 S. A. Luca, *Contribuții la istoria veche a Hunedoarei*, Bibliotheca Archaeologica et Historica Corvinensis, II, Hunedoara, 1999.
- Luca, Boroffka 1995 S. A. Luca, N. Boroffka, *New prehistoric discoveries from Sibiu, Romania*, în *Apulum*, XXXII, 1995, p. 73-82.
- Luca, Boroffka, Ciută 1998 S. A. Luca, N. Boroffka, M. Ciută, *Așezarea neolitică aparținând culturii Starčevo-Criș, de la Orăștie*, în *Apulum*, XXXV, 1998, p. 17-29.
- Maxim 1999 Z. Maxim, *Neo-eneoliticul din Transilvania*, în Bibliotheca Musei Napocensis, XIX, Cluj-Napoca, 1999.
- Moccan, Cenar 1980 I. Moccan, I. Cenar, *Județele Patriei – Alba*, București, 1980.
- Oprițescu 1977 A. D. Oprițescu, *Primele elemente stepice din eneoliticul românesc*. Teză de doctorat, Iași, 1977.
- Paul 1995 I. Paul, *Vorgeschichtliche Untersuchungen in Siebenbürgen*, Bibliotheca Universitatis Apulensis, I, Alba Iulia, 1995.
- Popa 1995 C. I. Popa, *Contribuții la cunoașterea perioadei de tranziție de la eneolitic la epoca bronzului*, în *Apulum*, XXXII, 1995, p. 33-58.
- Popa 1998 C. I. Popa, *Contribuții la cunoașterea perioadei de tranziție (II)*, în *Sargetia*, XXVII/1, 1997-1998, p. 51-101.
- Popa 1999 C. I. Popa, *Cercetări de teren în centrul și sud-vestul Transilvaniei*, în *Buletinul Cercurilor Științifice Studențești*, 5, 1999, p. 107-146.
- Prox 1941 A. Prox, *Die Schneckenberg Kultur*, Kronstadt, 1941.
- Rep. Arb. Alba 1995 *Repertoriul arheologic al județului Alba*, Alba Iulia, 1995.
- Rep. Arb. Cluj 1992 *Repertoriul arheologic al județului Cluj*, Cluj-Napoca, 1992.
- Roman 1976 I. P. Roman, *Cultura Coșofeni*, București, 1976.
- Rustoiu 1999 G. T. Rustoiu, *Cercetări de suprafață pe raza municipiului Alba-Iulia*, în

- Sorocceanu, Istrate 1975 *Corviniana*, V, 1999, p. 70-85.
T. Sorocceanu, M. Istrate, *Faza finală a culturii Wietenberg*, în *Studii și Comunicări. Muzeul Bruckenthal*, 19, 1975, p. 21-27.
- Székely 1996 Székely Zs., *Așezarea din epoca bronzului târziu de la Lemnia*, în *Cumidava*, XX, 1996, p. 17-25.
- Vasiliev 1972 V. Vasiliev, *Necropola scitică de la Blaj*, în *Apulum*, X, 1972, p. 19-64.
- Vasiliev 1980 V. Vasiliev, *Săpți Agatârși pe teritoriul României*, Cluj-Napoca, 1980.
- Vasiliev 1995 V. Vasiliev, *Fortification de refuge et établissements fortifiés du Premier âge du fer en Transylvanie*, București, 1995.
- Vlassa 1964 N. Vlassa, *Contribuții la cunoașterea culturii Bodrogkeresztúr în Transilvania*, în *Studii și Cercetări de Istorie Veche*, 3, 15, 1964, p. 351-367.

PREHISTORIC MATERIALS DISCOVERED IN LUNCA TÂRNAVEI (COUNTY ALBA)

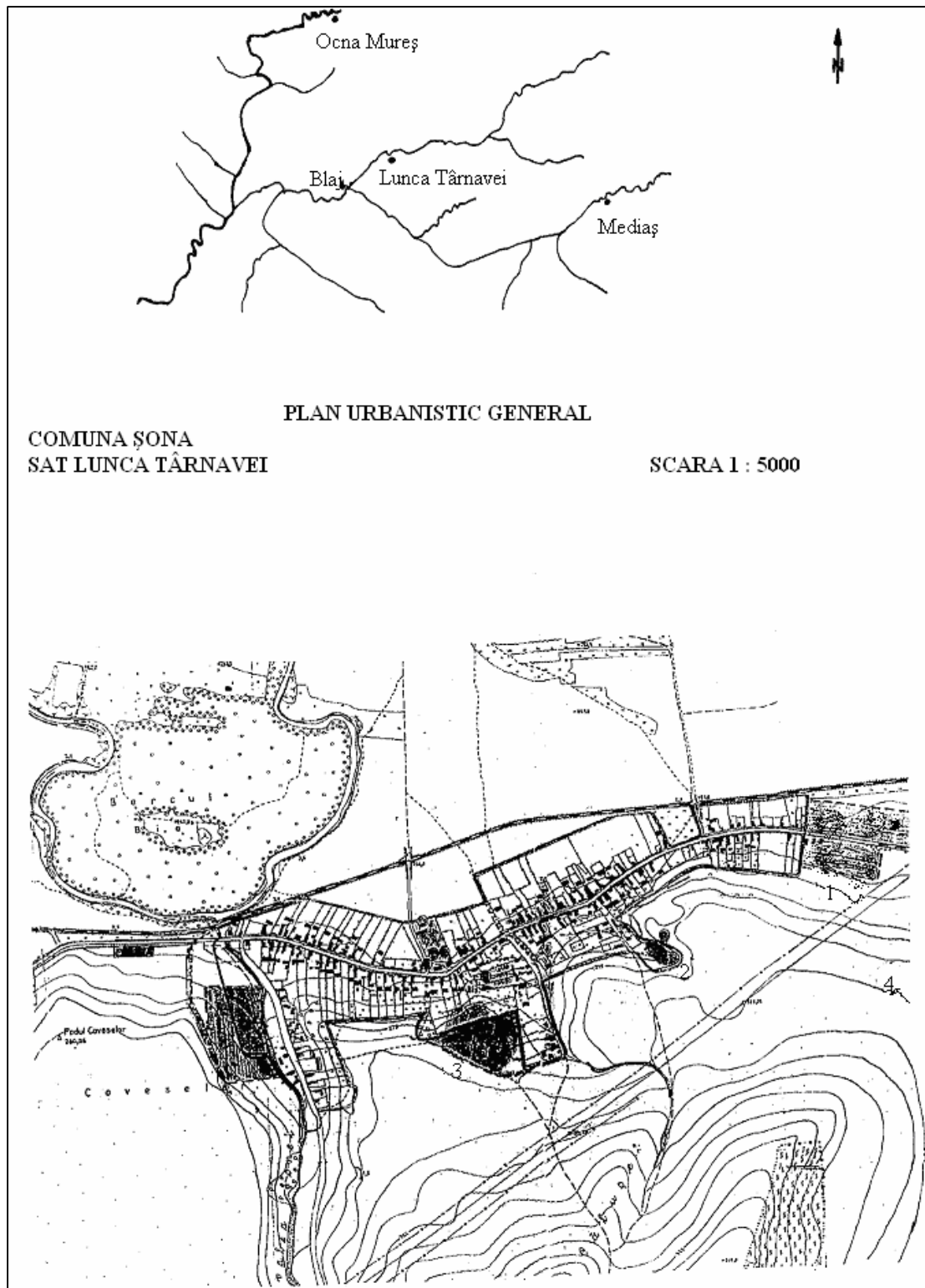
- SUMMARY -

In this study I present prehistoric materials from Lunca Târnavei village. Archaeological points known in the past were „Șipot” and „La Borcioaie”. We found other two archaeological places: „Ierdaș” and „Coasta lui Schmith”. I found pottery from cultures: Starčevo-Criș, Tiszapolgár, Bodrogkeresztúr, Coțofeni, Wietenberg, Noua and Hallstatt D.

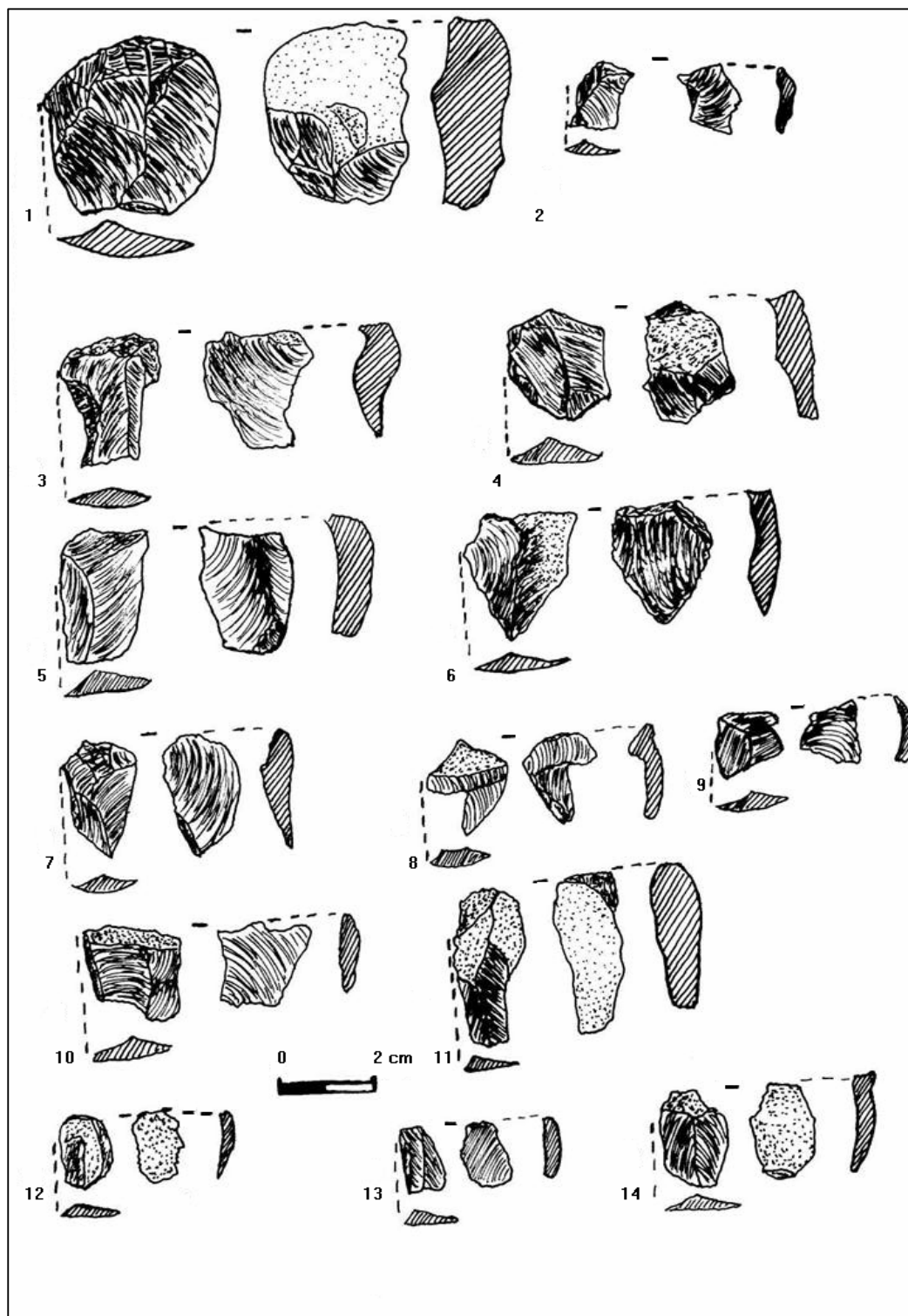
The archaeological research of the future will tell us more about the evolution of cultures in this area.

EXPLANATION OF FIGURES

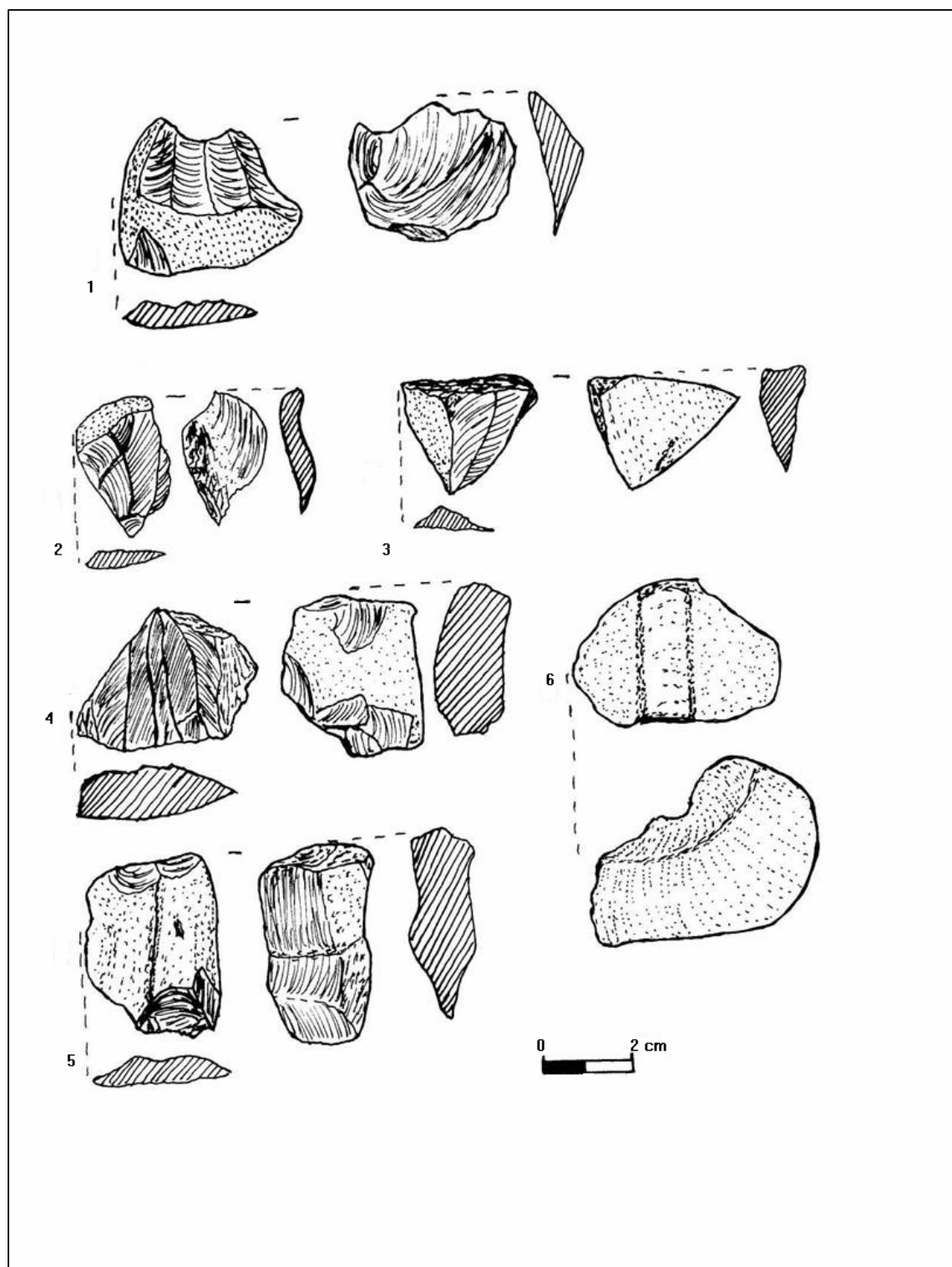
- Pl. I. The map of Lunca Târnavei.
- Pl. II. „La Borcioaie – Parc”. Lithic materials.
- Pl. III. „La Borcioaie – Parc”. Lithic materials.
- Pl. IV. 1. „Șipot”. Pottery Starčevo-Criș (1, 2); 2. „La Borcioaie – Parc”. Pottery Tiszapolgár (3); Pottery Coțofeni (4-20).
- Pl. V. „La Borcioaie – Parc”. Pottery Coțofeni.
- Pl. VI. „La Borcioaie – Parc”. Pottery Coțofeni (1-4); Pottery Wietenberg (5-31).
- Pl. VII. „La Borcioaie – Parc”. Pottery Wietenberg.
- Pl. VIII. 1. „La Borcioaie – Parc”. Pottery Wietenberg (1-7); Bronze piece (8); Pottery Schneckenberg (9).
2. „Ierdaș” Pottery Starčevo-Criș (10-15); Pottery Bodrogkeresztúr (16); Pottery Wietenberg (17- 18). 3. „Coasta lui Schmith” Pottery Noua? (19); Pottery Ha. D (20-22).
- Pl. IX. „Coasta lui Schmith”. Pottery Ha. D.
- Pl. X. „Coasta lui Schmith”. Pottery Ha. D.

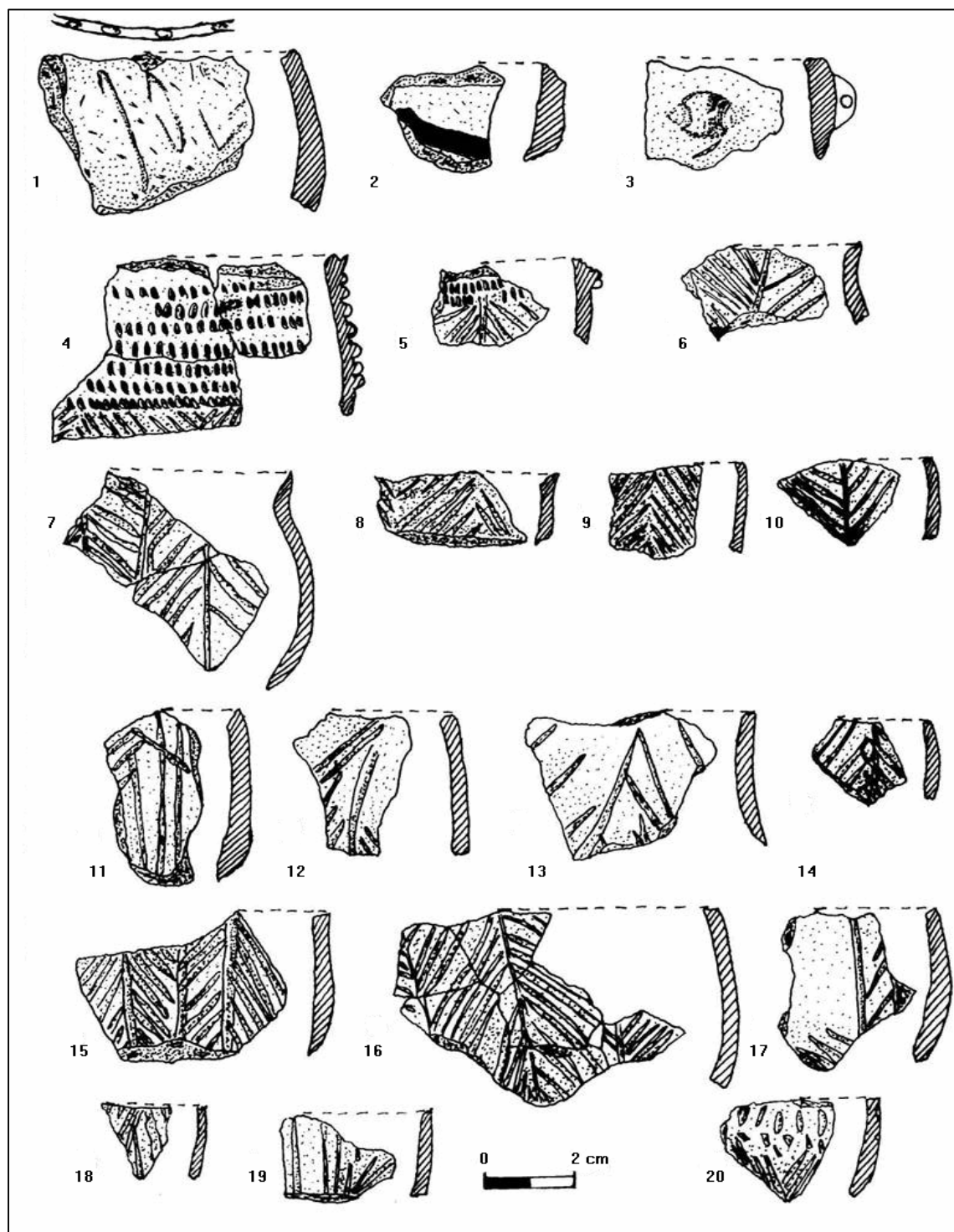
Pl. I. Podișul Târnavelor și harta localității Lunca Târnavei.

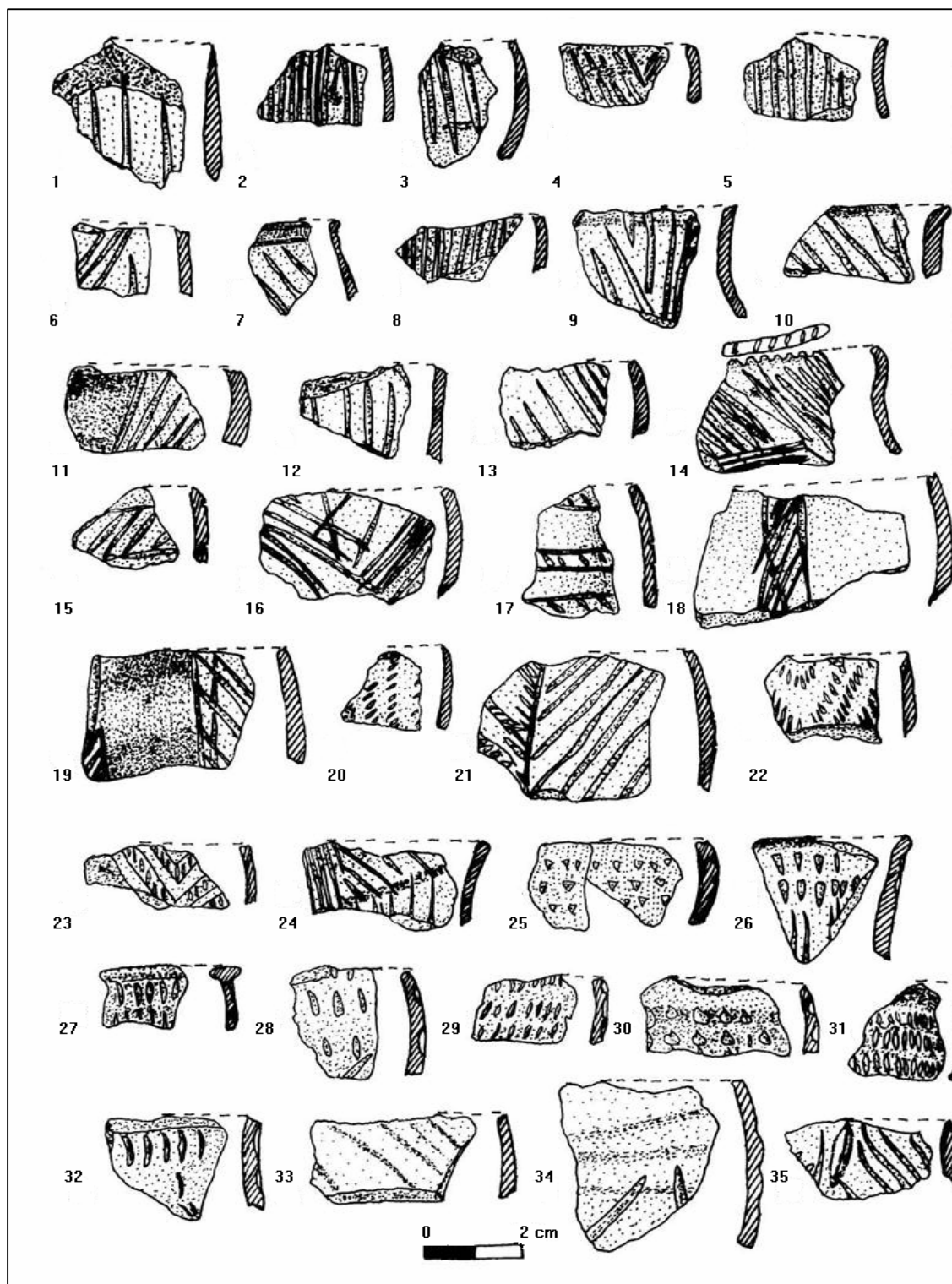
Pl. II. „La Borcioaie – Parc”. Material litic.

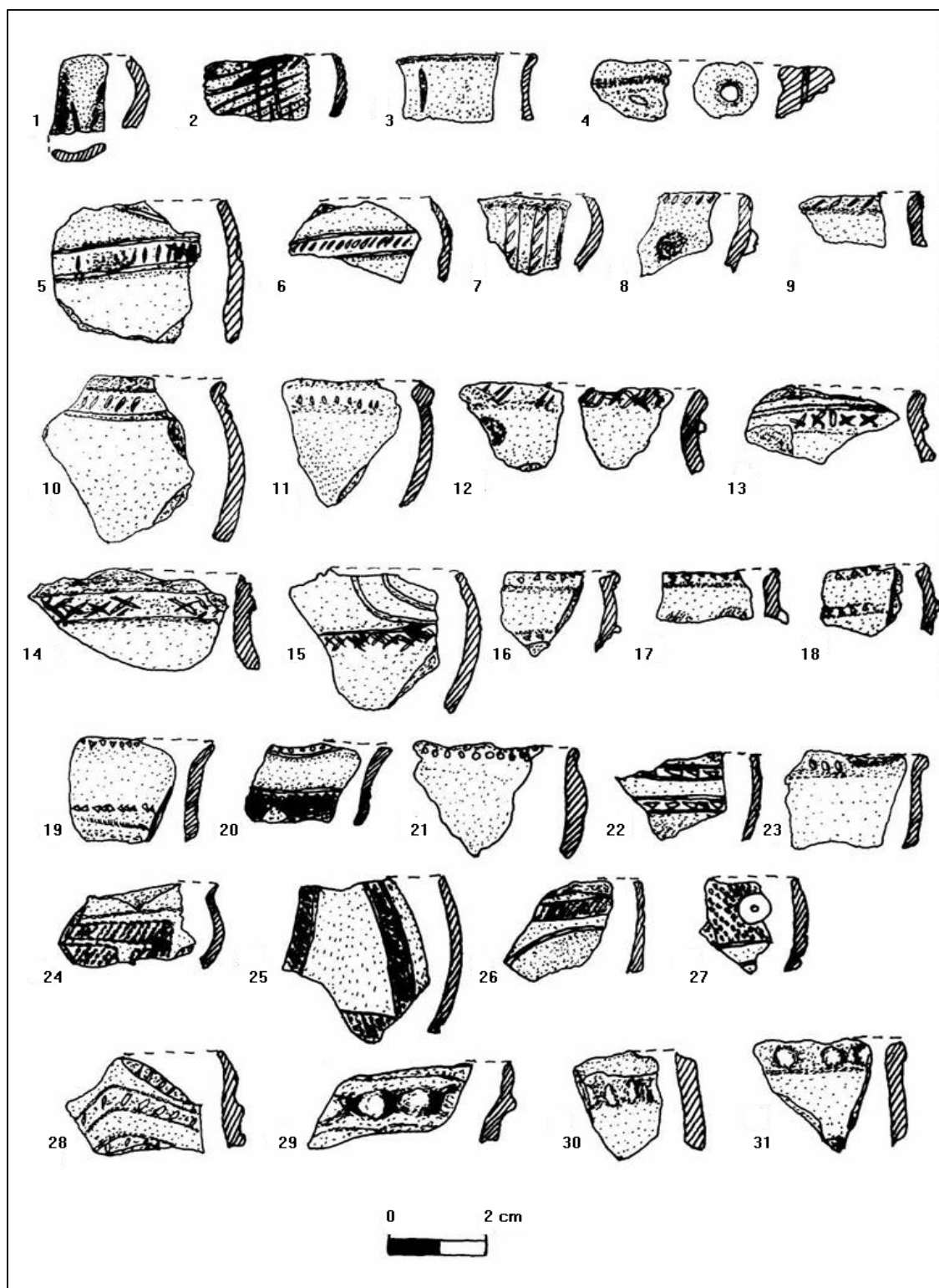
Pl. III. „La Borcioaie – Parc”. Material litic.

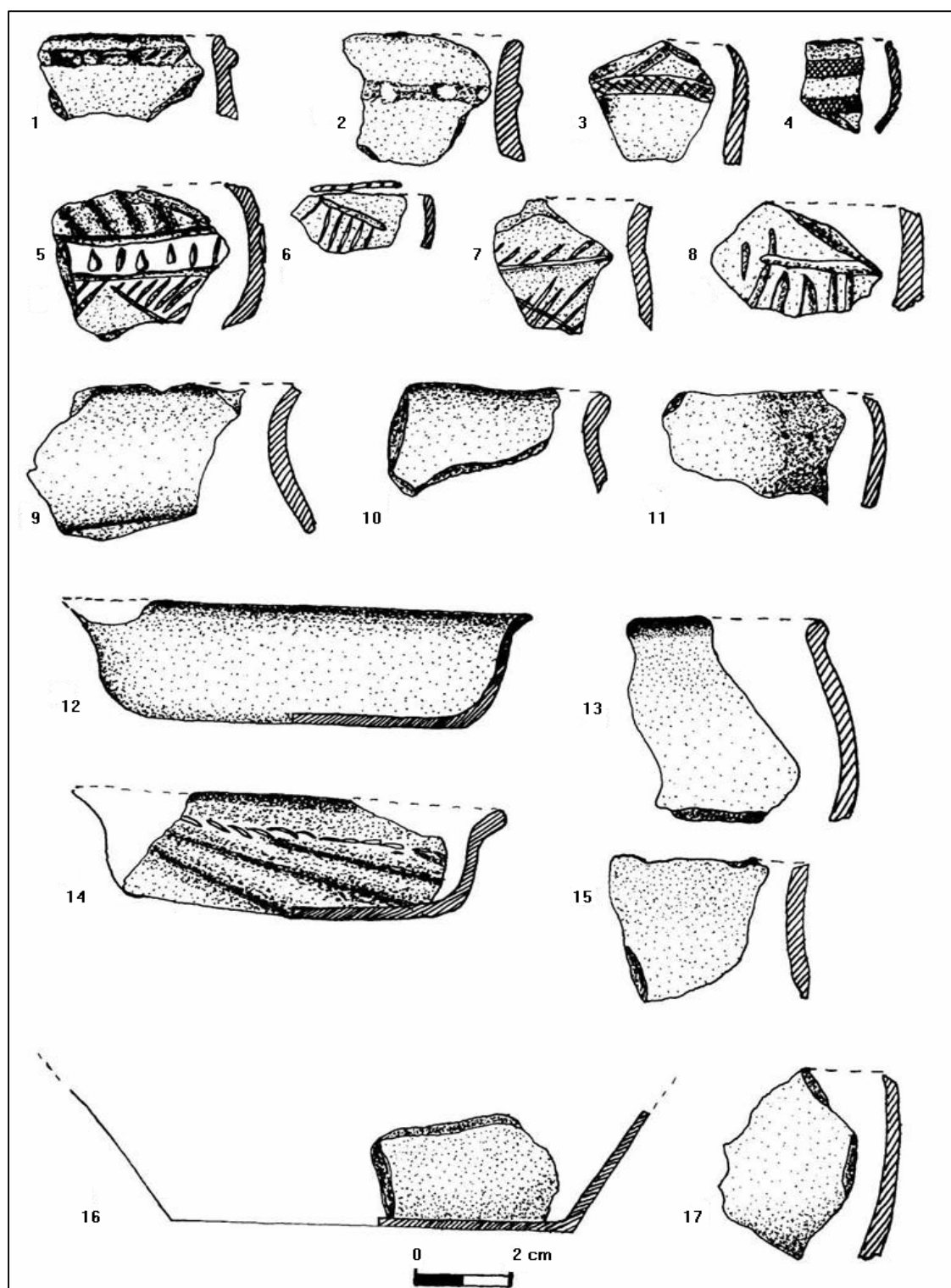
Pl. IV. 1. „Șipot”. Ceramică Starčevo-Criș (1-2); 2. „La Borcioaie – Parc”. Ceramică Tiszapolgár (3);
Ceramică Coțofeni (4-20).

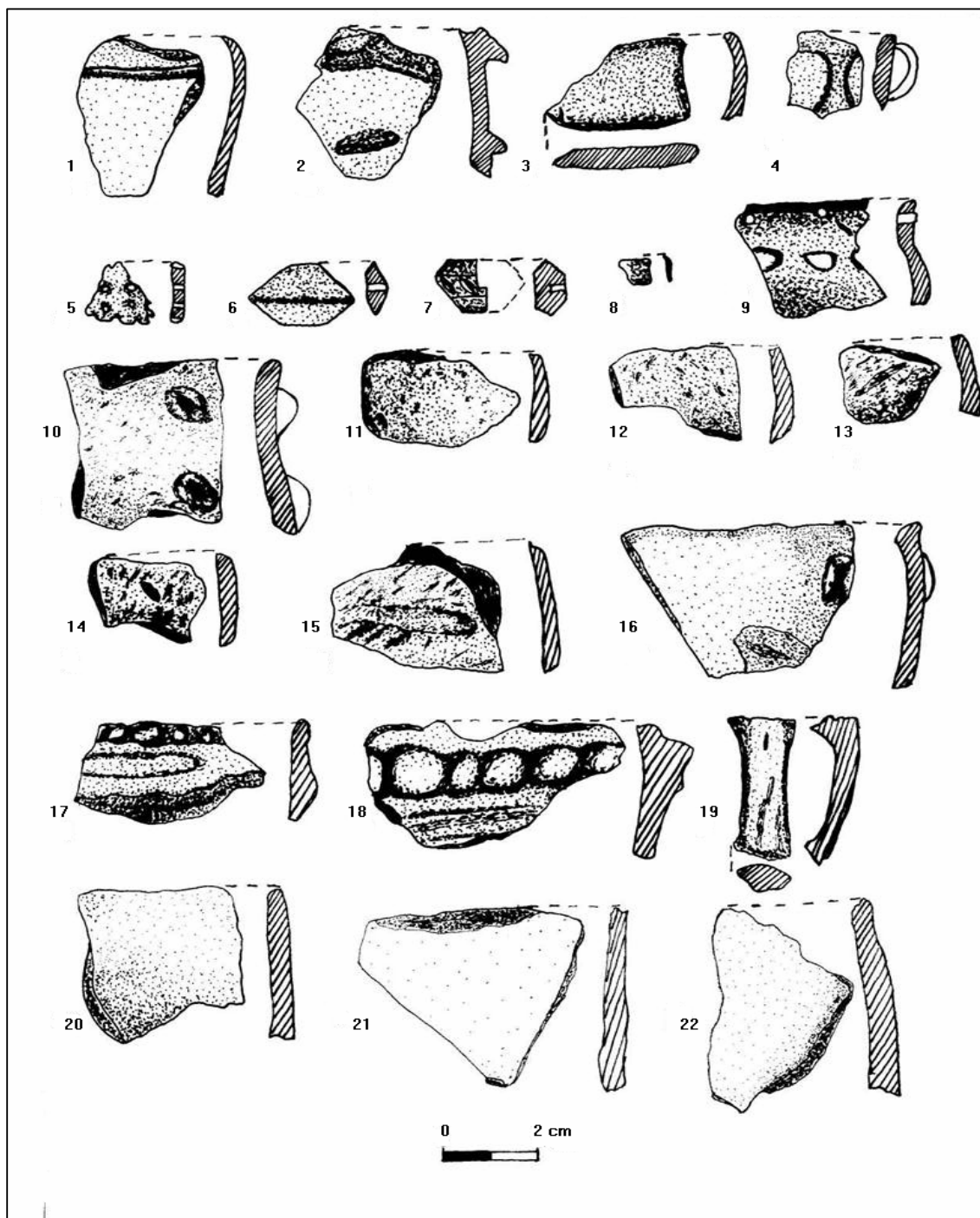
Pl. V. „La Borcioaie – Parc”. Ceramică Coțofeni

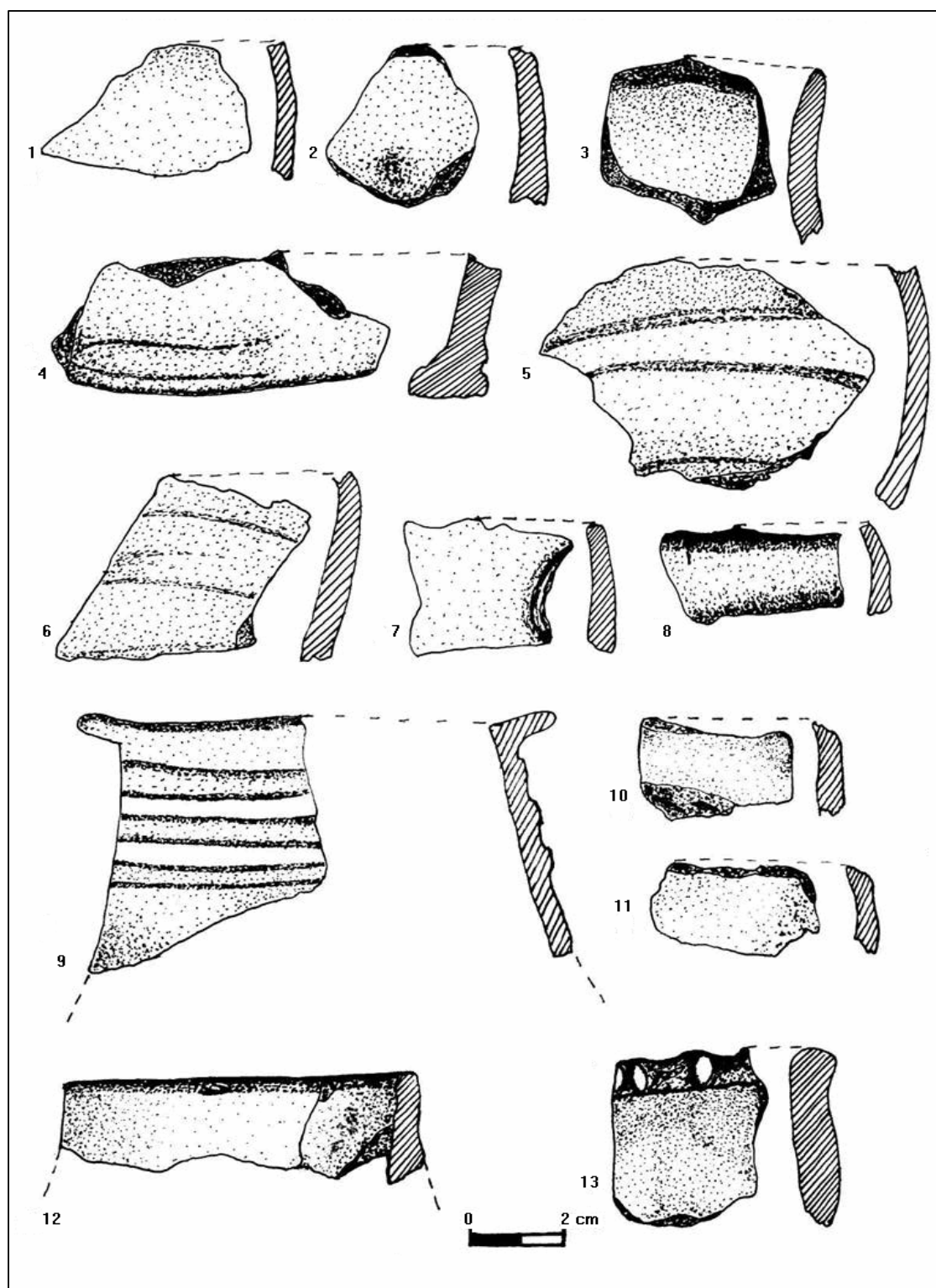
Pl. VI. „La Borcioaie – Parc”. Ceramică Coțofeni (1-4); Ceramică Wietenberg (5-31).

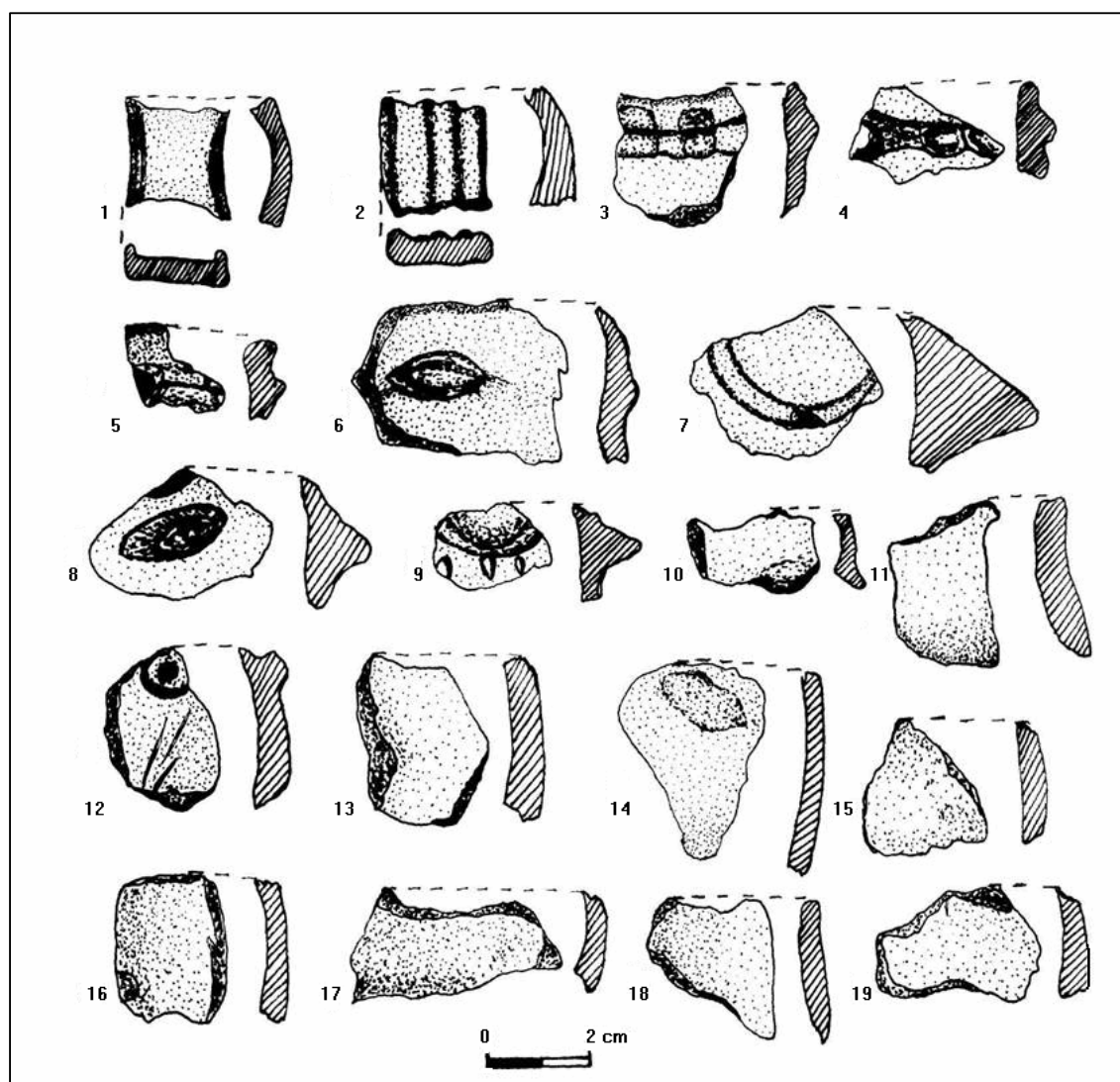
Pl. VII. „La Borcioaie – Parc?”. Ceramică Wietenberg.

Pl. VIII. 1. „La Borcioaie – Parc”. Ceramică Wietenberg (1-7); Piesă de bronz (8); Ceramică Schneckenberg (9). 2. „Ierdaș”. Ceramică Starčevo-Criș (10-15); Ceramică Bodrogkeresztúr (16); Ceramică Wietenberg (17-18). 3. „Coasta lui Schmith”. Ceramică Noua? (19); Ceramică Ha. D (20-22).

Pl. IX. „Coasta lui Schmith?”. Ceramică Ha. D

Pl. X. „Coasta lui Schmith”. Ceramică Ha. D.